

Devletlerin Tanınması ve 1933 Montevideo Sözleşmesi

State Recognition and 1933 Montevideo Convention

Ezeli Azarkan¹
Dicle Üniversitesi

Özet

Bu makale devletin tanınmasıyla ilgilidir. Devletin tanınmasına ilişkin tarihsel gelişmeler çerçevesinde, neden bazı devletlerin tanındığı neden bazılarının tanınmadığı sorusunun yanıtı aranacaktır. Bu çalışmada kurucu tanıma ile açıklayıcı tanıma arasında eskiden beri var olan ilişkiler analiz edilmektedir. Ayrıca, çalışma 1933 Montevideo Sözleşmesine giden süreçte Montevideo Konferansında devlete ilişkin kriterler ile devletin tanınmasına dair kodifikasyon çalışmalarının yapılmasına dair kararın ardındaki gerekçeler analiz edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Montevideo Sözleşmesi, Tanıma, Devlet, Uluslararası Hukuk

Abstract

This article is about state recognition. Rather than merely providing an analysis of the historical development of state's recognition, it asks the question of why certain entities are recognized and others are not. It analyzes the old paradigms of constitutive and declarative theories. It analyzes the Montevideo Convention of 1933, the events that led up to the Montevideo conference and the reasons behind the decision to codify statehood criteria and state recognition at that particular moment in history.

Keywords: Montevideo Convention, Recognition, State, International Law

Giriş

Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinin dağılması ile Gürcistan-Abhazya sorunu devletlerin tanınması konusunu güncel hale getirdi. Uluslararası toplum devletlerin tanınması için hangi kriterlerin gerektiği konusunda henüz uzlaşma sağlamış değildir. Uluslararası toplumun bu konu hakkında yaptığı tek uluslararası antlaşma 1933 yılında imzalanan Montevideo Sözleşmesidir. Dolayısıyla bu Sözleşme devletlerin tanınması konusuna ilişkin büyük bir öneme sahiptir. Bu önem nedeniyle, çalışmamızda bu Sözleşmenin devletlerin tanınmasına ilişkin hükümlerini değerlendireceğiz.

Günümüzde tanıma hala kurucu ve ilan edici teoriler kapsamında incelenmektedir. Devlet olma ve tanıma kriterleri oldukça birbirleriyle karıştırılmakta ve aralarındaki farklılıklar açıkça belirtilmemektedir. Bu konudaki tek uluslararası hukuki düzenleme olan 1933 Montevideo Sözleşmesinde devlet olmanın klasik dört temel koşulu kodifiye edilmiştir. Ancak, devletlerin uygulamaları klasik devlet olma koşullarını yerine getiren bir oluşumun otomatik olarak tanınmasının gerçekleşmediğini açıkça göstermiştir. Bu süreci anlayabilmek için, geçmişteki tanıma teorileri incelemek ve örnek durumlar karşısında devletlerin izledikleri politikaları analiz etmek gerekir.

Çalışmamızda devletlerin tanınması zaman içerisinde nasıl bir gelişim gösterdiği incelenmektedir. Kurucu ve ilan edici tanıma teorileri ile bu teoriler arasındaki ilişkiler açıklanmaktadır. Daha sonra, çalışmamızın ana konusunu oluşturan Montevideo Sözleşmesinin oluşturulmasına neden olan gelişmelere değinilmektedir. Montevideo Sözleşmesinde bir oluşumun devlet olabilmesi için gerekli

¹ Doç.Dr., Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Hukuk ABD, e-mail: eazarkan@gmail.com

kriterlerin neler olduğu ve devletlerin tanınmasına ilişkin Sözleşme hükümleri değerlendirilecektir. Son olarak, Sözleşmeden sonra devletlerin tanınmasına ilişkin yapılan çalışmalar ele alınacaktır.

Tanım Kavramının Tarihiçesi

Uluslararası toplum tarafından yeni bir devletin tanınması sorunu uluslararası hukukta halen tartışılan konularından biridir. Sözü ettiğimiz uluslararası topluluk kavramının özü 16. ve 17. yüzyıllara dayanır. Avrupalı devletler tarafından kullanılan bu kavram, kendi içlerine yeni devletleri resmen kabul etme ihtiyacı nedeniyle oluşturulmuş bir kavramdır. (Barsh,1989:15). Teorik olarak; "Devlet olma niteliğine sahip ve siyasal yapılanmasını tamamlamış bir topluluk, devletlerden oluşan uluslararası topluma girmeye hak kazanmış ve bu yeni devlete uluslararası hukuka göre davranılması gerekir" (Berdahi,1920:519, Alexandrowicz- Alexander,1952:634). Ancak uluslararası toplumun mevcut üyeleri üye olma arzusundaki bir yeni devleti tanıyıp tanımama konusunda kendileri karar vermektedirler. Uluslararası toplumun yeni bir devleti tanınması, devlet olma koşullarını yerine getiren bağımsız yapının devlet niteliğini pekiştirir. Birbirini tanıyan devletler arasında karşılıklı olarak siyasi ilişkiler kurulur. Dolayısıyla, bir devlet için tanıma sadece varlığını pekiştirmenin yanı sıra uluslararası toplumla kaynaşması için gereklidir (Chiang,2000,s.969-971).

Devletlerin uluslararası topluma üye olmasının en yaygın 3 yolu vardır;

1) Türkiye, İngiltere ve Çin gibi medeniyet ve düşünce olarak günümüze kadar ulaşan devletler, 2) Sömürgelemeden kurtulup bağımsızlığını kazanan devletler, 3) Başka bir devletten kopma sonucu oluşan devletler (Berdahi,1920:519).

Üçüncü yol genellikle en yaygın yol ve bu çalışmamız boyunca analiz edeceğimiz devlet kuruluş şeklidir. Tanım yıllar geçtikçe önemi artan ve önemli değişiklikler geçirerek yeni norm ve karakteristiklere bürünen bir kavram olmuştur. Tanımın gelişmesi ve öneminin artması uluslararası sisteminin gelişmesiyle paralellik arz eder. Uluslararası faaliyetlerde geçerli olan kural ve prosedürler için tek bir kaynak olmadığından tanım ile ilgili normlar çoğunlukla uygulamada oluşan durumlara göre şekillenmiştir. Bu şekillenmenin yıllar boyu ne aşamalardan geçtiği bu çalışmamızda incelenecektir.

Otuz yıl savaşlarını sona erdiren 1648 Westphalia Barış Antlaşmasıyla uluslararası hukukun temelleri atılmıştır. Bu tarihten önce uluslararası alanda birçok gelişmeler yaşanmıştır; Uluslararası ticaret artmış, denizcilik ve askeri tekniklerin ilerlemesi sağlanmış, yeni coğrafi keşifler yapılmıştır. Ticaretin gelişmesi giderek artan sayıda ticari antlaşmaların yapılmasını sağladı. Yapılan bu antlaşmalar günümüz modern uluslararası hukukun dayanağını ve modern uluslararası sistemlerinin karakteristiğini oluşturur.

Westphalia Barış Antlaşmasıyla birçok devlet yeni topraklar kazandı veya zaten sahip olduğu topraklar üzerinde egemenlik hakkını elde etti. Toprak değişikliklerinin yanında ilan edilen genel ve şartsız af ile daha önceden hak mahrumiyetine maruz kalanlara hakları iade edildi. Aynı zamanda işgal edilen topraklar 1618 tarihindeki maliklerine iade edildi (Beck and Thomas, 2002:186). Ayrıca, bu antlaşma ile imparatorluk çatısı altındaki devletlerin toprakları üzerinde bağımsızlıkları tanındı. Yeni doğan devletlere kendi aralarında ve başka devletler ile sözleşme yapma yetkisi verildi. Westphalia bu şekliyle modern ulus-devletin doğuşuna işaret eder.

18. yüzyıldan önceki tanıma ile ilgili kayıtlar biraz belirsizdir. Konu ile ilgili yazışmalar daha çok devletlerarası eşitlik ve devletlerin egemenliğinin önemi üzerinde yoğunlaşmıştır. O tarihlerde bir devlet için belirleyici öge diğer devletlerden özgür ve bağımsız hareket edebilmesiydi. Konu ile ilgili bazı eski kayıtlara göre bir devlet olarak ortaya çıkmak isteyen bir ulusun en temel karakteristik özeliği bağımsızlıktı. Bu yazılarda ulus kavramı şöyle tanımlanmıştı; "Devlet, diğer siyasal birimler arasında topluluğunun ihtiyaçlarını başka siyasal birimlerin izni olmadan karşılayabilme yeteneğine sahip ve uluslararası toplumda yükümlendiği yükümlülükleri ile vatandaşları arasındaki ilişkilerde doğan sorumlulukları yerine getirebilen siyasal birimdir" (Briggs,1940:114).

Bir devlet uluslararası toplum tarafında doğrudan bağımsız bir devlet olarak tanınabileceği gibi bir uluslararası konferansa diğer bağımsız devletler statüsünde katılmak veya bir uluslararası örgüte üye

olarak kabul edilmek suretiyle (Kolektif Tanınma), dolaylı olarak ta tanınabilir (Pazarıcı,2006:10). Örneğin Roma İmparatorluğunun bir parçası olan Almanlar, Westphalia antlaşmasıyla Avrupa Milletler Topluluğunun 'de jure' üyesi oldu (Wright,1950:25). İmparatorluk kurulu ve tesis edilmiş güç olarak kabul edildiği halde Almanların imparatorundan izin ve onay almadan ister kendi aralarında ister Alman olmayan diğer unsurlar arasında birlik olma hakları antlaşmanın VIII. fıkrası ile tanınmıştır. Böylece, Almanların bu hakkı artık bütün Avrupa'nın kamu hukukunun bir parçası oldu.

18. yüzyılın başlarında, bir devletin varlığının temel koşulu yalnızca iç egemenliğini sağlamasıydı. Diğer bir deyişle, bir devletin var olabilme koşulları arasında diğer devlet veya krallıklarca tanınma koşulu bulunmamaktaydı. Bu durum büyük oranda egemenlik kavramıyla ilintiliydi. Buna göre, bir devlet toprakları üzerinde tam egemenlik sağlayabiliyorsa varlığını kanıtlamış oluyordu. Bu düşünce büyük oranda pozitivist teorisinin etkisiyle gelişmiş bir düşünceydi. Devletin toprakları üzerinde hâkim olabilmesi, varlığını uluslararası tanıma olmadan da sürdürebileceği anlamına gelmekteydi.

Bu durum 18. yüzyıl boyunca sürdü. Bu dönemde, tanıma kavramına ilişkin herhangi bir teori ortaya çıkmadı. Devletlerarasında tanımaya ilişkin konular fiili durumlarda ortaya çıkmakta, uluslararası alanda tanıma kavramına ilişkin hukuksal düzenlemeler mevcut değildi.

O tarihlerde üçüncü bir devlet tarafından tanıma gereksiz olarak algılanırdı.19. yüzyılda dünyada değişen güç dengeleri ve siyasi akımlar tanıma kavramının daha belirginleşmesini ve uygulanır bir niteliğe kavuşmasını sağladı. Bu dönemde uluslararası sistemin belirleyici aktörleri uluslararası sistemde düzenlemeler yapmaya başladılar. Bu gelişmeler nedeniyle tanıma kavramına ilişkin gelişmeler de yaşandı. Örneğin 1830 yılında Yunanistan'ın tanınması ve 1831 yılında Belçika'nın tanınması tanıma kavramı açısından önemli gelişmeler idi. Bu iki devletin tanınması Avrupa'nın güçlü devletlerinin ortaklaşa aldıkları kararların sonucu idi. Bu dönemde uluslararası sistem büyük oranda Avrupa'nın güçlü devletleri tarafından oluşturuldu. Bu güçlerin en büyük kaygıları, yeni bir devletin tanınmasının güç dengeleri ve uluslararası güvenlik üzerinde olası etkilerinin neler olabileceğine ilişkin belirsizlikti.

20. yüzyılın başlarında kurulan Milletler Cemiyeti(MC)'nin tanıma kavramının gelişmesine önemli katkıları oldu. Yeni devletlerin Milletler Cemiyeti üyeliğine kabul edilmesi tanımanın hem uluslararası sistem hem de tanıma kavramının öneminin artmasına katkıda bulundu. MC antlaşma taslağının görüşmeleri sırasında, Paris Barış Konferansına katılan yeni kurulan bazı devletler Konferans başkanlığına uluslararası tanıma ve yeni kurulacak olan MC'ye üye olmak için başvuruda bulunmuşlardı. MC Antlaşması iki farklı üyelik içermekteydi. Bunlardan birincisi; MC' nin kurucu üyeleri ile MC Antlaşmasının ekinde ismi geçen devletlerden MC antlaşmasına sonradan taraf olan devletler. İkincisi; MC tarafından kabul edilen üyelerdir. Antlaşmanın Madde1(2)'sinde belirtildiği gibi; "Tam bağımsız devletler MC Genel Kurulunun üçte ikisinin kabulü, Uluslararası yükümlülükler içten ve etkili bir şekilde uymayı garanti etme, Cemiyet tarafından yapılacak olan kara, hava ve deniz kuvvetlerini de içeren her türlü askeri düzenlemeler de dâhil olmak üzere kararlarına uyma koşuluyla üyeliğe kabul edilir" (Aufrecht,1949:679).

MC'ye kabul edilme çok net bir şekilde devlet olarak kabul anlamına geliyordu (Aufrecht,1949:680). Irak'ın 1932 yılında MC'ye kabulü buna açık bir örnektir. Kabulün tanımayı gerektirdiğine diğer bir örnek 1921 yılında Estonya'nın MC'ye kabul edilmesidir. Buna rağmen, MC'ye üye olma bütün üyelerin onu tanınması anlamına gelmemektedir. Örneğin Arjantin, Belçika ve İsveç Sovyetler Birliği ile hemen hemen aynı zamanda Cemiyete kabul edildikleri halde beş yıl birbirlerini karşılıklı olarak tanımadılar (Aufrecht,1949:680).

II. Dünya Savaşından sonra devletlerin keyfi ve rast gele bağımsızlık taleplerini inceleyip çözüme kavuşturacak uluslararası bir organizasyon oluşması konusunda umut vaat eden gelişme Birleşmiş Milletler (BM)'in kuruluşuydu. BM Şartının ikinci bölümünde tanıma sorununun çerçevesi çizilmiştir; "Birleşmiş Milletler Üyeliği, BM Şartında belirtilen yükümlülükleri kabul eden, BM kararlarına uyan ve BM'nin kendisine yüklediği sorumlulukları isteyerek yerine getirebilen bütün devletlere açıktır" (Hillgruber,1998:499). Bir devletin Birleşmiş Milletlere kabul edilmesi için aşağıda belirtilen beş şartı yerine getirmesi gerekmektedir. Bu şartlar:1) Tanınma için başvuruda bulunacak oluşum devlet olma niteliklerini taşımalı, 2) Barışçıl olmalı, 3) BM Şartında belirtilen koşulları kabul etmeli, 4)Yukarıda

belirtilen şartları kabul etmekle beraber bunları uygulamalı ve devamını yerine getirmeli, 5)Bütün bunları istekle yapmalı (Hillgruber,1998:492).

Görüldüğü gibi kabul kriterlerinin belirsiz ve yoruma açık olduğu çok açıktır. II. Dünya Savaşından sonra BM tanınmayı koordine eden çok önemli bir kurum haline geldi. BM Genel Kurulunun talebi üzerine toplanan BM Güvenlik konseyi üyelik için gelen talepleri değerlendirmiştir. BM'ye kabul ile bağımsız bir devletin tanınması arasındaki ilişki ile ilgili bilimsel görüşler arasında genel bir uzlaşma yoktur (Wright,1950:149-150).

Kolektif tanıma diye adlandırılan BM üyeliğine kabul ile mevcut devletlerin yeni bir devleti tanımalarının aynı anlam ifade ettiğini ileri süren düşüncelere karşı olanların dayandığı temel nokta BM Genel Kuruluna olan güvensizliktir. Bazı düşünürler BM'nin homojen siyasi bir yapısı olmadığından bu konuda yol gösterme gibi bir yetkisinin olmadığını ileri sürmektedirler. Kolektif tanımayı savunan düşünürlere göre ise, BM üyeliğine kabulün tanıma üzerinde büyük bir etkisi olduğunu ancak kısa yoldan tanımanın kendisi olmadığını savunmaktadırlar. Bazı iddialara göre ise, BM evrensel bir örgüttür. Bu örgütün amaçlarından birisi de devletlerarası uyumsuzlukları çözüme kavuşturmadır. Bundan dolayı, devletlerarası ilişkileri düzenleyen bir evrensel örgüte üyelik, tanıma sorununu ortadan kaldırır (Brown, 1953:87).

II. Dünya Savaşı sonrasında uluslararası ilişkilerde meydana gelen hızlı gelişmeye rağmen tanıma konusundaki Westphalian yaklaşımı uluslararası topluluğa üyeliğin tanımlanmasında baskınlığını devam ettirdi. Bu dönemde, devletler dışında uluslararası örgütler, uluslararası şirketler ve hükümet dışı örgütlerin sayısı hızla arttı. Bu örgütlerin uluslararası ilişkilerde etkisinin artması ve uluslararası hukukun bu konulardaki düzenlemelerin sayısal artışına rağmen, devletler uluslararası ilişkilerin temel sujesi olarak kaldılar ve uluslararası hukuk çerçevesinde en geniş yetkilere sahip oldular. Devletlerin sahip oldukları bu yetkiler nedeniyle, mevcut devletler uluslararası topluluğa yeni bir bağımsız devletin katılması konusunda temel belirleyici olma özelliklerini korudular. Uluslararası hukuk, tanımayı uluslararası toplumda meydana gelen değişimlere karşı devletlerin verdiği yanıtı içeren bir işlem olarak tanımlar. Devletler yeni başvuruları tanıyarak onları eşit birer üye olarak kabul etmenin işaretini verirler. Philip C. Jessup'ın tanımladığı gibi bu davranış ile siyasi olarak tanıma bir devlet olma sıfatına sahip olmayı gösterir. Bu terim, aynı zamanda adayların varlıklarının ve durumlarının oluşturduğu bütün hukuki sonuçların kabul edilmesi anlamına gelir (Jesus, 1948:47).

Tanıma üzerine yapılan tartışmalardan biri de devlet olma koşullarına sahip bir siyasi topluluğun otomatik olarak devlet olarak tanınması gerekir mi? Yoksa diğer devletlerin tanınması ile kazanacağı uluslararası hukuki bir kimlik ile devlet olma niteliğini kazanır ? Sorularının ekseninde yapılmaktadır. Bu konu ile ilgili yazılan bütün yazıların odağı tanımanın doğası üzerine bitmez tükenmez tartışmalar ile yeni devletlerin tanınması kurucu bir işlem mi, yoksa bildirici bir işlem mi olduğuna dair tartışmalardır.

Oppenheim Triepel, Le Normand, Listz, Lawrance, Wheaton Anzelotti, Kelsen, Redslob, Blunschli ve Lauterpacht, gibi uluslararası hukukçular tanımanın kurucu bir işlem olduğunu savunurlar. Bunlara göre, tanıma bir devletin var oluş koşuludur (Briggs,1940:114). Öte yandan, Vattel, Westlake, Moore, Briery, Williams, Lorimer gibi uluslararası hukukçular ise tanımanın ilan edici bir işlem olduğunu savunurlar (Raic,2002:32). Bunlara göre; Bir devlet gerçekte var ise diğer devletlerin istek ve hareketlerinden bağımsız olarak hareket eder. Tanıma sadece bu gerçeği ifade eder yoksa ona hukuki anlamda devlet kimliği vermez (Harris,1991:139-140). Tanıma üzerine geliştirilen bu teoriler uluslararası hukukun temel teorilerinin yansımalarıdır.

Tanımanın kurucu bir işlem olduğunu ileri süren teori, uluslararası hukukun pozitivist ekolünün genel özelliklerini taşır. Bu teori, bir devleti tanıma işlemini uluslararası hukukun temel konularından biri olduğunu varsayar ve tanımanın uluslararası toplumu ilgilendiren bir işlem olduğunu ileri sürer (Hillier,1998:201). Dolayısıyla, tanıma hukuki bir durum olduğu gibi uluslararası toplumu ilgilendiren bir kavramdır. Bu nedenle, uluslararası toplumu oluşturan diğer devletlerin yeni kurulan devleti tanımaları bir gerekliliktir (Briggs,1940:114-115). Bununla birlikte, tanımanın kurucu bir işlem olduğunu ileri süren görüşler pozitivistlerle arasındaki bağlar çok güçlü olmasına rağmen bütün pozitivistler tanımanın kurucu bir işlem olduğunu savunmamaktadır.

Kurucu Tanıma Ve Açıklayıcı Tanıma

Kurucu ve açıklayıcı tanıma teorileri tanıma konusundaki tartışmalarda yol gösterici özelliklere sahiptirler. Kurucu teori, mevcut bir devletin yeni kurulan bir devleti tanıması, yeni devlete kendi açısından hukuki bir kişilik vermesidir (Bilsel,1941:61). Kurucu tanımanın önde gelen savunucularından olan Lassa F.L.Oppenheim bir devletin uluslararası kişiliğini tanımayla kazandığını savunur (Oppenheim, 1955:201). Bu görüş yeni bir devletin uluslararası topluma katılması için bu devletin varlığının mevcut devletlerin tavırlarına bağlı olduğunu gösterir (Roth,1999:124). Mevcut devletler yeni devleti tanıma ve onunla bir uluslararası hukuk kişisi olarak siyasal, ekonomik, hukuki... vb. ilişkiler kurması, yeni devleti kabul ettiği anlamına gelir. Oppenheim'e göre; bir devletin varlığı, hukuku da içine alan geniş kapsamlı bir konudur (Williams,1934:779). Yine, Oppenheim'e göre; devlet olma koşullarını taşıyan ve sürekli varlığını sürdürebilecek yeterlilikte olan yeni bir devletin hiçbir koşul öne sürülmeden tanınması gerekir. Bununla birlikte, Oppenheim devlet olma koşullarını taşıyan yeni bir devleti mevcut devletlerce tanınmasının hemen olamayacağı, bu tanımanın olabilmesi yeni devletin yapacağı faaliyetlerin başarısına göre gerçekleşeceğini savunur (Williams,1934:779).

Tanıma, hukuki olduğu gibi siyasal bir konudur da. Dolayısıyla mevcut devletlerin devlet olma koşullarını yerine getirmiş yeni bir devleti tanıma konusunda zorlayıcı bir etki yoktur. Aynı şekilde mevcut devletlerin tanıma işlemi yaparken yeni devletlere koşullar ileri sürmesini engelleyecek bir hukuki ilke de bulunmamaktadır (Toluner,2004:157-158). Bu duruma bir örnek olarak, 19. yüzyılın güçlü devletlerinin 1878 Berlin Antlaşmasında Bulgaristan, Sırbistan, Karadağ ve Romanya'yı tanıırken koşul olarak dinsel bir ayırım yapmama ilkesi getirmiş olmalarını gösterebiliriz. Yeni devletler bu koşulu kabul etmiş olmaları nedeniyle tanınmaları gerçekleşmiştir. Ayrıca, bu koşul uluslararası hukuki bir yükümlülük olarak ileri sürülmüştür. Bundan dolayı, yeni devletler bu yükümlülükleri yerine getirmemeleri halinde, Berlin Antlaşması bu devletleri tanıyan Antlaşmaya taraf olan Avrupa'nın güçlü devletlerine bu devletlere müdahale etme yetkisi tanımıştır (Sander, 1989:221-222).

Kurucu tanımanın diğer ünlü bir destekçisi de Hersch Lauterpacht'tır. Lauterpacht'a göre; tanıma işlemi uluslararası hukukta hukuki kişilik yaratır. Ona göre; bir siyasal topluluğun devlet olarak tanınması, tanınan devletin uluslararası hukukta devlet olma niteliklerinin tümünü yerine getirdiği anlamına gelir (Grant,1999:127-128). Bu görüşün dayanak noktası her hukuk sisteminin kendi aktörlerini belirlemesi ve bu aktörlerin bağlı oldukları hukuk sisteminin kurallarına uyma zorunluluğuna dayanır. Lauterpacht günümüzde, uluslararası hukuk kişiliğinin temel niteliklerini belirleyen ve buna göre kimlerin uluslararası kişiliğe sahip olduğunu belirten bir uluslararası kurum olmadığını, bu nedenle yeni devlete uluslararası kişilik veren ve ona uluslararası hukuk bağlamında hukuki kişilik kazandıran yegâne kurumun mevcut olan devletler olduğunu ileri sürer (Kunz,1950:713). Bu bağlamda, Lauterpacht tanıma koşulu olarak "dış bağımsızlık ve sınırları tam olarak belirlenmiş bir toprak parçası üzerinde etkin bir hükümetin var olması" gerektiğini belirtir (Briggs,1940:114-115). Lauterpacht bu şartları yerine getiren yeni bir devletin diğer devletlerce tanınmasının bir zorunluluk olduğunu ileri sürer (Briggs,1940:114-115).

Tanıma konusunda karşılaşılan önemli bir sorun da şudur; yeni devletler uluslararası hukuk çerçevesinde kuruluşundan itibaren mi hak ve yükümlülüklerle sahip olurlar yoksa başka devletlerin yeni devleti tanıdıktan sonra uluslararası hukukun devletlere verdiği/yüklediği hak ve yükümlülüklerle sahip olurlar? Kurucu tanıma destekçileri, yeni devletler başka devletler tarafından tanınmadıkça uluslararası hukuk kapsamında devletlere verilen haklar ve sorumlulukları yükümlenemeyecekleri görüşündeler (Briggs,1940:114).

Sonuçta, kurucu tanıma destekçileri yeni bir devlet diğer devletlerle hukuksal ve siyasal alanlarda ilişkiler geliştirmek istiyorsa, öncelikle başka devletlerce tanınmasını sağlaması gerektiğini savunmaktadırlar. Yine, bunlara göre tanınmayı başaramamış bir devleti uluslararası hukukun devletlere yüklediği sorumlulukları yerine getirmesi için herhangi bir hukuki yolla yükümlülüklerini yerine getirmesini talep etmek olanaksızdır (Çelik,1975:344, Briggs,1940:114, Lütem,1959:142).

Tanıma kavramına ilişkin ikinci teori açıklayıcı teoridir. Uluslararası alanda en çok desteklenen görüş tanınmanın açıklayıcı bir işlem olduğu yönündeki görüştür. Bu görüşe göre; bir devletin tanınması bir durumun kabul edilmesidir (Akipek,1975:96, Çelik,1975:344). Başka bir deyişle, yeni devlet uluslararası hukukun ön gördüğü devlet olabilme koşulları yerine getiriyorsa, bu devlet vardır, bu devletin varlığının kanıtlanması için başka devletlerin tanıma işlemi yapmasına gerek yoktur (James,1986:147). Uluslararası Hukuk Derneği tanınmanın açıklayıcı bir işlem olduğunu belirtmektedir. Dernek, uluslararası hukukun devlet olabilme koşulları taşıyan yeni bir devlet bütün hukuki sonuçlarıyla varlığını korur, başka devlet veya devletlerce tanınıp tanınmaması bu durumu değiştirmez (Waldock, 1962:149).

Bu konuya farklı bir bakış açısıyla yaklaşan bilim adamları da vardır. Bunlardan biri Ian Brownlie'dir. Brownlie tanıma kavramına ilişkin siyasal ve hukuksal karşılıklı etkileşime dikkat çekmektedir. Ona göre, tanıma devletin tercih ettiği bir siyasal eylemdir. Buna hukuksal bir yükümlülük olarak bakılmamalıdır (Brownlie,2003:89). Bu bağlamda, Brownlie devlet nitelikleri taşıyan bir oluşumla ilişki kuran diğer devletler hukuksal bir risk altındadırlar. Çünkü bu varlığın her zaman yükümlüklerini yerine getirememeye ihtimali vardır. Bu nedenle, tanıma diplomatik ilişkilerin varlığı tanınmanın gerçekleştiği olarak yorumlanmamalıdır. Aynı şekilde, diplomatik ilişkilerin yokluğu devletin tanınmadığı anlamına gelmez (Brownlie,2003:90). Brownlie, tanıma kavramına kurucu veya açıklayıcı bir işlem olarak bakmamaktadır. Brownlie göre tanımayı bu şekillerde ayırma tabi tutmak tanıma kavramını basitleştirmektedir (Brownlie,2003:89-90).

Farklı bir bakış açısı getiren bilim adamlarından biri de Hans Kelsen'dir. Kelsen'e göre, tanıma işlemi iki farklı eylemi ifade eder. Bunlar siyasal tanıma ve hukuksal tanımadır (Kelsen,1941:605-617). Kelsen'e göre tanıyan devletin tanınan devletle siyasal ilişkiler kurması bir siyasal faaliyettir. Kelsen, siyasal tanıma hukuki bir etki içermemekle birlikte devlet olarak tanımlanabilecek bir varlığı işaret ettiğini belirtmiştir (Kelsen,1941:605-617). Kelsen'in savunduğu hukuksal tanıma belirgin değildir. Kelsen hukuksal tanımayı uluslararası hukukun bir devletin var olabilmesi için öne sürdüğü koşulların yeni devlette aranması olarak açıklamaktadır. Başka bir deyişle, yeni bir devletin tanınması için tanınacak devlete uluslararası hukukun devlet olabilme koşullarını yerine getirip getirmediğine bakarak, yeni devletin bu koşulları yerine getirmiş olması halinde bu devletin tanınması hukuksal tanımadır (Kelsen,1941:607). Bu bağlamda, devletin tanıma işlemi, uluslararası toplum tarafından yeni devletin devlet olma koşulları taşıdığı anlamına gelmektedir. Böylece tanıma, yeni devlete uluslararası toplumda bağımsız bir siyasal varlık olarak yer almasına olanak tanımaktadır. Bu bağlamda, Kelsen'e göre var olan devletlerin yeni devletleri tanıması tanınan devletin varlığını güçlendirir. Var olan devletlerin yeni kurulan bir devleti tanıma zorunluluğu yoktur. Benzer şekilde, devlet olma koşullarına sahip yeni devletin tanınmaması uluslararası hukukun ihlali anlamına da gelmemektedir (Jesus,1948:433-467).

Bazı hukukçular da tanıma işlemi yapmadan önce yeni devletin bazı özelliklere sahip olup olmadığına bakılması gerektiğini savunurlar. Onlara göre aranması gereken özellikler şunlardır: Yeni devletin dış ilişkilerinde bağımsız olması, sınırları içinde güvenliği sağlaması ve hükümetin sınırları içinde etkin olması, uluslararası yükümlülükleri isteyerek yerine getirebilme gücüne sahip olmasıdır (Briggs,1940:119).

Günümüzde bazı hukukçular da bir devleti tanıyıp tanımama işlemi üzerinde giderek artan oranda siyasal bakış açısının hukuki bakış açısından daha etkili bir duruma geldiğini vurgulamaktadırlar (Ting- Huang ,2003:125).

Devletlerin Tanınması Konusunda Önemli Bir Dönemeç: Montevideo Konferansı

Montevideo Konferansına Yola Açan Olaylar

19.yüzyıla kadar, güçlü devletler vatandaşlarını ve vatandaşlarının dünyanın herhangi bir yerindeki mülkiyetlerini korumak için diplomasi, silahlı güç kullanma... vb. her çeşit aracı kullanabilme hakkını da içeren hukuksal düzenlemeler elde etmeye çalışıyorlardı. Calvo Doktrini olarak bilinen öğretiyi ortaya atan Arjantinli diplomat ve hukukçu Carlos Calvo (1822–1906) uluslararası müdahalenin meşruluğunu ilk kez tartışmaya açmıştır. Bu doktrinin iki temel ilkesinden biri, bağımsız bir devlete karşı uluslararası müdahalenin hiçbir şekilde yapılamayacağıdır. İkinci ilke, yabancı uyruklular ile vatandaş

olanların mutlak eşitliğini öngören ilkedir (Cremades,2004). Calvo uluslararası müdahaleye karşıdır. Güney Amerika'daki uluslararası müdahalenin getirdiği kötü sonuçlara dayanarak, Calvo Güney Amerika ülkelerinin iç işlerine ABD ve Avrupa devletlerinin karışmaması gerektiğini ileri sürmüştür. Calvo, devletlerin iç işlerinde makul ölçüde serbestçe hareket edebilmesi gerektiğini ve diğer devletlerin buna saygılı olması gerektiğini savunmuştur. Carlo ilkeleri, yabancı uyruklular ile bağımsız devletler arasındaki antlaşmalarda ortaya çıkabilecek uyuşmazlıklarda uygulanmaktaydı. Calvo, bu antlaşmalarda herhangi bir uyuşmazlık çıktığında yabancıların daha fazla koruma isteyemeyeceğini ileri sürüyordu (Cremades,2004). Örneğin, Calvo bir ülkede doğrudan yatırım yapan yabancıların o ülkenin devletinde kendi vatandaşlarından ayrıcalıklı bir şekilde kendilerine davranmasını isteme haklarının olmadığını savunmaktaydı. Calvo doktrinin etkilerini Meksika Anayasasında ve BM'nin kararlarında² görmek mümkündür.

Pan-Amerikan dayanışmasına en büyük engel Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin Güney Amerika devletlerine karşı yürüttüğü siyasi politikalarıdır. Bu politikalar,1823 yılında yürürlüğe konmasını takip eden yüzyıl boyunca uygulanmıştır. Bu politikanın temel dayanağı da Monroe Doktrindir.³ Başlangıçta, bu doktrine ABD'nin savunma belgesi gözüyle bakılıyordu. ABD, bu doktrin kapsamında Avrupa'nın Amerika kıtasında bulunan devletlere saldırısını önlemeye yönelik politikaların oluşturulmasının kendisi açısından bir hak olduğunu ileri sürmekteydi. Bu Doktrin çerçevesinde, ABD Başkanı William McKinley (1897-1901) 1896 yılında Başkan seçildiğinde İspanya ile savaşmayı önlemek için çabalamıştı. Ancak, 15 Şubat 1898'de hem ABD'nin bir savaş gemisinin Küba limanındaki gizemli batışını hem de Kübalı milislere karşı yapılan İspanyol gaddarlığını bildiren kışkırtıcı yayınlar vb. bir dizi olay ABD'nin Küba'yı İspanya'dan kurtaracak bir müdahale yapması için yoğun bir kamuoyu baskısı yaratı. 11 Nisan 1898 McKinley Kongreden ABD çıkarlarını korumak için İspanya'ya karşı güç kullanma yetkisini istedi. Kongre bu yetki yasasını 24 Nisanda kabul etti. Bu nedenle, İspanya Kongrenin bu kararı üzerine ABD'ye savaş ilan etti. Bu kararın ardından ABD de İspanya'ya karşı savaş ilan etti (Perez,1998,:28-34).

Bu olaylardan sonra, ABD Başkanı seçilen Theodore Roosevelt Monroe Doktrinine farklı açılımlar getirmiştir. Buna göre; ABD yalnız kendi çıkarlarını değil ayrıca Güney Amerika ülkelerinin çıkarını korumak için Güney Amerika ülkelerinin iç işlerine karışmakta kendine hak tanımıştır. Başkan Theodore Roosevelt "Amerika kıtası herhangi bir Avrupalı güç tarafından gelecekte kolonileştirilecek hedefler olarak görünmemeli... Monroe Doktrini Amerikan kıtası üzerinde Amerikan olmayan bir gücün tarafından müdahalesinin önlenmesi için Latin Amerikan ülkelerindeki finansal ya da diğer sorunların çözümü için ABD'nin bu ülkelere müdahalesini haklı kılacak bir doktrindir" (Sönmezoğlu, 1995:251).

ABD 1898 yılında Hague'de düzenlenen ilk Uluslararası Uyuşmazlıkların Çözümüne İlişkin Antlaşmaya katıldığı zaman devletlerin iç işlerine karışılmaması yönünde önemli bir adım atmıştı. Antlaşmanın 27.maddesinin ilk paragrafında şunlar belirtilmekteydi: "Antlaşmayı imzalayan güçlerden iki veya daha fazla devlet arasında önemli bir uyuşmazlık ortaya çıkarsa taraflardan biri uyuşmazlık konusunu sürekli mahkemeye götürebilir (Uluslararası Uyuşmazlıkların Çözümüne İlişkin Andlaşma metni için bkz.<http://www.yale.edu>).

Antlaşma ABD delegasyonu tarafından bu maddeye eklenen bir çekinceyle imzalandı. Antlaşmaya konulan çekince; "Bu anlaşmada geçen hiçbir şey ABD'nin geleneksel zorla girmeme, çatışma ya da kendini siyasi sorunlara veya bir yabancı devletin iç işlerine karışma politikasından sapmasını gerektirecek şekilde yorumlanamayacaktır. Benzer şekilde, antlaşmada geçen herhangi bir hüküm A.B.D'nin yalnızca Amerikan sorunlarına karşı geleneksel tutumunda bir feragati ima etmek için

² 1973 yılında BM Genel Kurulunun Yeni Ekonomik Düzene ilişkin olarak aldığı karar.

³ Monroe Doktrini ABD Başkanı Monroe'nin 9 Kasım 1823 yılında ABD Kongresinde yapmış olduğu konuşmaya dayanmaktadır. Bu Doktrin, ABD'nin Avrupa'ya karşı olan siyasetinin temel dayanaklarının belirtmektedir. Bu bağlamda Doktrin, ABD Rusya,Prusya ve Avusturya krallıklarının Avrupa Devletlerine karşı girişebilecekleri herhangi bir müdahale, Güney Amerika'da yeni bağımsızlıklarına kavuşmuş ülkelere karşı girişilecek bir müdahale ve Rusya'nın Avrupa Devletlerinin tehdidi karşısında izlenebilecek politikaların çerçevesini çizmiştir.

yorumlanamayacağı" (Uluslararası Uyuşmazlıkların Çözümüne İlişkin Andlaşma metni için bkz.<http://www.yale.edu>) belirtilmişti.

Roosevelt'in başkanlığı boyunca ABD kendini hem diplomatik hem de askeri araçlarla Latin Amerika'nın topraklarını muhafaza edecek bir koruyucu olarak görüyordu. ABD "müdahalesizlik" ya da Monroe Doktrini dilini kullanırsak Latin Amerika ülkelerinin herhangi bir türden iç işine "karışmama" ya da "bulaşmama" vaadini savunmaya istekliydi. ABD'nin bu politikasının yansımalarını Amerika kıtasında görmek mümkündü. ABD Panama Cumhuriyetinin kurulmasında yardımcı olmuştu. Buna karşılık, Panama ABD'nin iç işlerine karışmasına olanak veren bir andlaşma imzaladı. I.Dünya Savaşının sonunda bir grup önde gelen Amerikalı Monroe Doktrininden dolayı ABD'nin MC'ye girmemesi yönünde uyardı. 1921 yılında Latin Amerika devletlerinin korkusu artı. Çünkü, Dışişleri Bakanı Charles Evans Hughes Panama'nın bir kısım Kostarika topraklarını işgal etmesi için Panama'ya savaş gemisi gönderdi. Bu müdahale dönemin bitmediğinin açık bir işaretiydi.

Havana'da 16 Ocak - 20 Şubat 1928'e kadar 6.Uluslararası Amerika Devletleri Konferansı yapılırken ABD Birlikleri Haiti'yi işgal altında tutmaktaydı Konferansta ABD delegasyonunun başında Evans Hughes bulunuyordu. Konferans sırasında Washington yönetimi kendisine karşı ağır eleştiriler yapılmasını bekliyordu. Havana'da tartışılan iki önemli sorun; müdahale ve uluslararası hukukun kodifikasyonu sorunlarıydı. Uluslararası hukukun kodifikasyonu ile ilgili ele alınan "Devletler: Varlık-Eşitlik-Tanım" başlıklı ilgili çalışmada "Hiçbir devlet diğerinin iç işlerine karışamayacak" şeklinde bir şartı içeriyordu (Supplement ,1928:234-237).

"İyi Komşuluk Politikası" olarak bilinen ABD'nin Latin Amerika siyasetindeki değişikliğin kökleri Başkan Woodrow Wilson, Başkan Calvin Coolidge ve Başkan Herbert Hoover'in yönetimlerine dayanıyordu. "İyi komşu" deyimini Başkan Hoover tarafından 1928 yılında yapılan seçim ile 1929 yılında göreve başlama töreni arasındaki süre içerisinde Latin Amerika devletlerine yaptığı ziyaretler sırasında kullanıldı (DeConde,1951:704-705). Hoover'e gelecek vaat eden yeni yönetiminin yaptığı bu açılım, 1933 yılından 1945 yılına kadar Başkan Franklin D. Roosevelt tarafından yürürlüğe konuldu.1928 yılı öncesi dönemler için Başkan Franklin Roosevelt, Coolidge ve Harding yönetimlerini Latin Amerika devletleriyle iyi ilişkiler kurmadıkları için açıkça eleştirmişti. Roosevelt, Müdahale politikasının zararlı taraflarını açığa çıkarmış, ancak kendisi Wilson yönetimi sırasında donanma sekreterliği yardımcısı görevini sürdürürken, ABD'nin Dominik Cumhuriyetini, Haiti'yi ve Meksika Veracruz limanını işgallerinde anahtar rolü oynamıştı.

Roosevelt'in "İyi Komşu Politikası"nın ilk ciddi testi diktatör Gerardo Machado'nun hükümeti ile açık savaşın patlak verdiği Küba'da karşılaştı. Machado'nun rakipleri ülkeyi sosyal bir devrime götüreceği gibi görünüyordular.1933 yılında Dışişleri Bakan Yardımcısı Summer Welles'i arabuluculuk yoluyla krizi çözecek emirlerle Küba'ya büyükelçi olarak atadı. Machado, Küba ordusu kendisine karşı tavır alıncaya kadar Welles'in onu istifa etmesi için yapmış olduğu ısrarlara direndi. Ancak, daha sonraki olayları kontrol etmesindeki yetersizliği yüzünden Welles'in başkanlık için düşündüğü Carlos Manuel De Cespedes devrildi. Çavuş Fulgencio Batista liderliğindeki bir grubun desteği ile üniversite profesörü Ramon Grau San Martin iktidara geldi. ABD, Martin'in reform kökenli hükümetini tanımayı reddettiğinden seçenek aramaya devam etti. 1934 yılında Albay Fulgencio Batista desteğini Martin'den çekip Carlos Mendiata'ya yöneltince bu arayış başarıyla tamamlandı. Bu durumda Grau Sun Martin'in iktidara gelmesini önlemek için hükümetinin tanınmaması zorlayıcı bir araç olarak kullanıldı.

Hoover ve Roosevelt hükümetleri başka devletlerin iç işlerine karışmama politikasına uygun politikalar izlerken, Latin Amerikalılar ABD'nin bunu resmileştirmesinde ısrar etmişlerdi. Onlara göre; herhangi bir şekilde müdahale etme hakkından feragat eden yasal olarak bağlayıcı bir taahhüt ABD'nin müdahale etmemekle ilgili vaadini ispatlaması için en etkili yoldu. 1928 Havana Konferansında ABD'den böyle bir taahhüt istenmişti. Ancak, ABD tarafından bu isteğe olumlu yanıt verilmedi. Latin Amerika devletlerinin bu arzusu Washington'daki hükümet tarafından Montevideo 'ya kadar kabul edilmemişti.

Montevideo Konferansı

Amerikan devletleri Yedinci Uluslararası Konferansı 3–26 Aralık 1933 tarihleri arasında Montevideo’da düzenlendi. Bu Konferans Pan-Amerikan konferanslarının en başarılarından biriydi (Scott,1934:219). Daha önceki Amerikan devletleri Uluslararası Konferanslarında İspanya ve Portekiz devletleri ile Amerika Kitası dışındaki uluslararası örgütler gözlemci olarak Konferanslara katılmalarına izin verilmişti. Konferans, ABD ile Latin Amerika devletleri arasında kızgınlık, korku ve şüpheye neden olan birçok öngörünün değiştirilmesi, Avrupa devletleri ve uluslararası örgütleriyle uluslararası ilişkilerin geliştirilmesine yönelik işbirliği ortamını oluşturması nedeniyle yeni açılımlar meydana getirdi (Scott,1934:225). Ayrıca, Konferansta henüz imzalanmamış olan devletlerarası barış ve işbirliğini teşvik eden Gondra Paktı’nın imzalanması yönünde katılımcı devletlere öneride bulunuldu. Bu girişim, devletlerarası işbirliğini geliştirmeye yönelik bir adımdı.

Montevideo Konferansı sosyal, siyasi, ekonomik, bilimsel konuları içine alan 8 bölümlü ve 28 ana konudan oluşan oldukça geniş bir gündeme sahipti. Bu ana konuların içinde ulaşım, kadın hakları, siyasi uyumsuzlukların çözümü, finansal ve ekonomik problemler, uluslararası hukuk ve barışın sağlanması gibi konular bulunmaktaydı (Scott,1934:219).

Konferansın ilk çalışmaları iki ana konu üzerinde yoğunlaştı: Birinci konu, Amerika Kitası devletleri arasında ticaretin geliştirilmesine yönelik çalışmalardı. Bu kapsamda, Devletlerarasında ticari sınırlamalar ve kota sistemini kaldırma, fiyat tarifelerini düşürme ve Pan-Amerika devletleri arasındaki ilişkilere ekonomik bir içerik kazandırılması amaçlanmaktaydı. İkinci konu, devletlerin eşitliği ilkesine bağlılık ve bir devletin başka devletlerin iç işlerine müdahalenin önlenmesiydi. Konferansta en önemli tartışmalar ve kararlar bu iki konuya ilişkindi. Konferans artan ticari engelleri kaldırma ve yurtiçi ekonomik politikalar ve programlar ile iki taraflı uluslararası ticaret politikalarını birleştiren ekonomik iyileşme için kapsamlı bir program geliştirildi (Scott,1934:219-230).

Montevideo Konferansında devletlerin yükümlülükleri ve hakları, suçluların iadesi, siyasi mülteci ve uyruklu konularını içeren altı antlaşma imzalandı (Scott,1934:219-230). Konferansta kabul edilen “Devletlerin hakları ve görevleri” hakkındaki bir rapor büyük ilgi gördü. Bu konunun genel çerçevesi Montevideo Konferansında çözümlendi. Bu belgede bir devletin varlığı için dört kriter yerine getirilmesi gerektiği belirtilmektedir. “Uluslararası hukukun bir kişisi olarak devlet aşağıdaki koşulları taşımalıdır; a) sürekli nüfus b) belirlenmiş bir toprak parçası c) hükümet d) diğer devletler ile ilişkiler kurabilme yeterliliği” (Scott,1934:226). Bu tanımla hukuki olarak tanımlanan devletin özellikle belirli bir bölgeyi fiili hâkimiyeti altında bulundurma ve o bölgeyi yönetebilme yeterliliğinin bulunması vurgulanmıştır.

Ayrıca, Montevideo Sözleşmesinde; bölgesel dokunulmazlık ve müdahale etmeme, eşitlik ve devletlerin tanınması gibi konular yer aldı. Sözleşmenin 8. maddesinde “Hiçbir devlet başka bir devletin iç veya dış işlerine müdahale hakkına sahip değildir”. Konferansta, bağımsız devletler “devletin ülke bütünlüğünü ve devletin ülkesine yönelebilecek her türlü direkt veya dolaylı askeri müdahale veya zor kullanmaya karşı olduklarını” ilan etmişlerdir (Scott,1934:227).

Montevideo Sözleşmesinin 3. maddesi devletlerin tanınmasıyla ilgilidir. Buna göre; “devletlerin siyasal varlığı diğer devletlerin tanınmasına bağlı değildir. Bir devlet tanınmadan önce de varlığını ve bağımsızlığını koruma, kendi yargısını yapılandırma, yönetim örgütlemesini oluşturma ve ulusal çıkarlarını koruma hakkına sahiptir. Uluslararası hukuka göre devletin yukarıda belirtilen haklarını kullanması diğer devletlerin onayına bağlı değildir” (Scott,1934:226). Sözleşmenin 6. maddesinde de şunlar belirtilmektedir; “Tanıyan devlet tanınan devleti uluslararası hukuk çerçevesinde bütün hak ve yükümlülükleriyle kabul ettiğini belirtir. Tanıma şartsız ve geri alınmaz bir işlemdir” (Scott,1934:227).

Konferans, barışın varlık unsurları olarak; barışı koruma isteği, işleyen bir hukuk, uluslararası yargı, kuvvet ve şiddetin yasaklanması olarak belirtmiştir. Bu nedenle Konferans Bildirisinin I. Bölümünde

"Barışın Örgütlenmesi" başlığı altında daha önce yapılmış olan barış andlaşmaları Konferansa katılımcı devletlerin onayına sunuldu ve devletlerce imzalandı.⁴

Montevideo Konferansında Devletlerin hakları ve Yükümlülükleri konusunda üç andlaşma imzalandı. Bu andlaşmalar; Uyruluk Andlaşması, Suçluların Geri İadesi Andlaşması ve Siyasi Sığınma Andlaşmasıdır. Bundan başka, gelecekte sürdürülecek uluslararası hukukun kodifikasyon çalışmalarına ilişkin bir program da kabul edildi.

Montevideo Sözleşmesinin ekinde yer alan uluslararası hukukun kodifikasyonuna ilişkin programda "Uluslararası hukukun kodifikasyonu tedrici aşamalı ve gelişmeye elverişli olmalıdır" (The Montevideo Convention, 1934:75) şeklinde ifade yer almaktadır. Montevideo Konferansında Amerika Kitasında Genel ve Özel Uluslararası Hukuk kodifikasyon çalışmaları için yeni yöntemleri kullanılması gerektiği, bunun için de uluslararası hukuk kodifikasyon için Konferansın bu yönde düzenleme yapması gerektiği vurgulanmıştır. Bu kapsamda, Konferansta aşağıda belirtilen eylemleri içeren bir karar kabul edildi:

- 1) 1906 Rio Konferansında oluşturulan ve her hükümet tarafından önerilen hukukçulardan oluşan Uluslararası Hukuk Danışmanları Komisyonunu korunması, 2) Her hükümet, ulusal nitelikli Uluslararası Hukuk Kodifikasyonu Komitesi oluşturmaldır, 3) Kodifikasyon çalışmalarını hazırlama ve organize etme göreviyle yedi hukukçudan oluşacak bir uzmanlar komisyonunun oluşturulması (The Montevideo Convention,1934:75).

Montevideo Konferansının bölgesel olma özeliği, onun etkinliği hakkında yapılan analizlerin eksik olmasına neden olmaktadır. Ayrıca, kullanılan kavramlar belirsizdir. Her ne kadar Montevideo kriterleri 1933 yılından beri uluslararası hukukun bir parçası olsa da devlet teorisine ilişkin başka antlaşmalarda yapılmıştır. 19. yüzyılda devlet, sınırları içinde hâkimiyet kuran bir siyasal yapı olarak düşünülürdü. Bu kavrama hukuki boyut kazandırma, kavramın teoride ve uygulamada etkinliğinin artmasını sağladı.

İki Dünya Savaşı arası siyasal ortam Montevideo Konferansının gündeminin belirlenmesinde etkin oldu. Çok kritik öneme sahip olan ve zamanında diğer ülkeleri şaşırtan bir husus, Devletlerin Hakları ve Görevlerine İlişkin Antlaşmaya ABD'nin çekince koymasındır. ABD temsilcileri temel kavramlara ilişkin Sözleşmenin 11. maddesine çekince koydular. Söz konusu çekince şunlar belirtilmekteydi:

Önemli kavramların tanımlanması ve yorumlanması için Konferans süresi yeterli değildir. Dolayısıyla, bu tanım ve yorumlara ilişkin kurallar belirlenerek her devletin farklı şekilde bu kavramları tanımlamasının önüne geçilmelidir.

Sözleşmede bulunan tanımlamalar ABD tarafından endişe ile karşılandı. Ancak, şunu ifade etmek gerekir ki, Montevideo Konferansından sonra bir oluşumun devlet olarak nitelendirilebilmesi için gereken koşulların neler olması gerektiği konusunda bir uzlaşma sağlanamamıştır. Devletlerin bu kavramın belirsizliği ya da bu kavramın tanımlamadaki isteksizlikleri bu temel sorunun çözümündeki en önemli engeldir.

Montevideo Konferansı Sonrası Tanımaya İlişkin Kodifikasyon Çalışmaları

Montevideo Konferansında bir oluşumun devlet olarak nitelendirilebilmesi için hangi özellikleri taşıması gerektiği konusunda karar alındı. Ancak, belirlenen kriterler belirsiz ve devlet olma için yeterli koşullara bütünüyle sahip olmasa da, bugüne kadar bir oluşumun devlet olarak nitelendirilebilmesi için hangi kriterleri taşıması gerektiği sorularına cevap bulma amacıyla itina ile en çok başvurulan kaynaktır. Devletlerin tanınması konusunda da en sık başvurulan kaynak Montevideo Sözleşmesinde belirtilen koşullardır. 1936 yılında, Uluslararası Hukuk Enstitüsü devletlerinin tanınmasını:

Belli bir bölgede siyasi olarak örgütlenmiş bir insan topluluğu başka bir devletten bağımsızsa ve uluslararası hukukun bir devlete yüklediği yükümlülüklerini yerine getirebilme yeterliliğinde ise,

⁴ Bu Andlaşmalar şunlardı; Çatışmaların Önlenmesine İlişkin 1923 Londra Andlaşması, 1928 Kellong- Biriand Pakti, Amerikan Kitası Devletleri Arasında Uzlaştırma Sağlanmasına Yönelik 1929 Washington Andlaşması, Devletler Arası Uyuşmazlıklarda Savaşa Başvurmamaya İlişkin 1933 Rio De Janeiro Andlaşması.

bunu bu şekilde kabullenen diğer devlet veya devletlerin yaptığı işleme tanıma denir. Bu tanıma, tanıyan devletler tanıdıkları bu devletin uluslararası toplumun bir üyesi olarak görüldüğünün bir dışavurumudur

şeklinde tanımladı (Supplement 185,1936:30).

Montevideo'nun ardından devletlerin tanınması sorunu 12 Nisan ve 9 Haziran 1949 tarihlerindeki Uluslararası Hukuk Komisyonu toplantısında ele alındı. Toplantıda tanıma sorununun BM Genel Sekreterlik lahikası paragraf 42'de belirtildiğini ve devletlerin bireysel oluşumlardan toplu tanımaya geçişinin uluslararası hukukun gelişiminde bir basamak olduğunun önemine işaret edildi. Ayrıca, sorunun hukuki bir problem olarak ele alınmasından çok siyasi bir problem olarak ele alındığı vurgulandı (Statement made by chairman Mr. Manley O. Hudson 1949:37). Uluslararası Hukuk Komisyonu, tanıma sorununun Devletlerin Hakları ve Görevleri Tasarı Bildirgesinde kısa bir paragrafta ele alınamayacak kadar çok hassas ve içinde oldukça siyasi anlamlar barındıran bir konu olduğu ve konunun komisyon tarafından arzu edilen ve gerekli olduğu görülüp incelenmesi gereken 14 başlıktan biri olduğu sonucuna vardı (Report Of International Law Commission,1949:1-21). Devletlerin ve hükümetlerin tanınma konusu Uluslararası Hukuk Komisyonu'nda 1949 – 1973 tarihleri arasında tartışıldı. 1973 yılındaki oturumda, gelecek çalışma programı görüşmeleri boyunca, çıkan ortak görüş; "hukuki sonucu olmamasına rağmen, devletlerin ve hükümetlerin tanınması hukuki düzenlemeye varmayan birçok siyasi problem yarattığından, bir süre kenara bırakılmalıdır" (International Law Commission Yearbook,1949:175).

Devlet olma niteliğinin neler olması gerektiği konusunda birçok çalışma yapılmasına karşılık pek çoğu başarıya ulaşamamıştır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 14 Aralık 1974 tarihli 3314 sayılı kararında saldırgan savaşa ilişkin bir tanım kabul edildi. Bu tanım içinde devleti tanıma soruları göz ardı edilerek, devlet kavramı kullanıldı. Aynı yıl, Uluslararası Hukuk Komisyonu kodifikasyon çalışmaları için içlerinde devletlerin ve hükümetlerin tanınmasının da bulunduğu 14 başlık seçti (United Nations Doc,1949). Devlet kelimesinin tanımı ayrı bir resmi belge olarak ileri sürülmesine de, Uluslararası Hukuk Komisyonu genel bildiri veya kongrelerde önerilen tanımların temel özelliklerini dikkatle inceledi.

Devlet kelimesinin ilk kodifikasyon girişimi 1949 yılında Devletlerin Hakları ve Görevleri Bildirgesi ile yapıldı. Özel raportör Ricardo J. Alfaro devletin tanımının devletlerin Hakları ve Görevleri Tasarı Bildirgesinde yeri olmadığını düşündüğü için tasarısında devletlerle ilgili herhangi bir tanıma yer vermedi (International Law Commission Yearbook,1949:61). Alfaro'ya göre "Eğer bir devlet varlığını sürdürecektse koşulları sağlayamıyorsa devlet değildir, diğer yandan eğer bir devlet varlığı için gereken şartları yerine getiriyorsa o devlet vardır" (International Law Commission Yearbook,1949:61). Hindistan ve İngiltere devlet tanımının içeriğini tartıştılar. Fakat, Uluslararası Hukuk Komisyonu devletin anlamı konusunda bir fikir birliğine varılmasına gerek görmedi (International Law Commission Yearbook,1949:289). Uluslararası Hukuk Komisyonu devletin tanımının Tasarı Bildirgesi'nde bulunmamasına karar verdi. Komisyon devlet teriminin daha önceden tanımı yapılmadan kullanıldığı, tanımın açıklanmasının yararlı bir amacı olmadığını belirtti (International Law Commission Yearbook,1949:70). Devlet teriminin uluslararası geçerliliği bulunan anlamda kullanılacağı kararlaştırıldı (International Law Commission Yearbook,1949:70). Bundan dolayı devlet kavramı tanımsız ve muğlak bırakıldı.

Benzer tartışma Anlaşmalar Hukuku toplantısının tasarısı sırasında bir kez daha ortaya çıktı. Tasarı toplantısının terimlerin açıklamaları maddesinde özel raportör Sir Gerald Fitzmaurice devlet terimine bu tanımı uygun gördü. 1956 yılındaki 3. Tasarı yazısındaki ifadesinde : " a) Devlet olarak tanınmanın koşulları, "Devlet" : (i) Sınırları belli bir toprak parçasında yaşayan insan topluluğu, kurulmuş bir yönetim sistemine sahip, diğer devletler ile uluslararası ilişkilere girebilen ve bu ilişkide doğan sorumlulukları taşıyabilen bir hükümete sahip olan oluşum devlet olarak nitelendirilebilir (International Law Commission Yearbook,1956:107). Viyana Sözleşmesinin şimdiki 6. maddesine eklenmek amacıyla sonradan 1966'da hazırlanan taslak madde de: "Devlet" terimi aşağıdaki metinlerde geçen "devlet" kavramıyla aynı anlamda kullanıldı (a) Birleşmiş Milletler Şartı (b) Adalet Divanı Statüsü (c) Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmesi (d) Viyana Diplomatik İlişkiler Sözleşmesi" (International Law Commission Yearbook,1956:192). Yukarıdaki bütün devlet tanımı kodifikasyonu girişimleri ve buna ilişkin

tartışmalardan sonra, devletin tanımı uyumsuzluklara neden olan ve siyasi anlamlar içeren bir konu olarak kaldı.

Sonuç

Sonuç olarak, yukarıda belirtilen açıklamalarda Montevideo Konferansına kadar olan olayları ve Konferansın devlet anlayışımıza katkılarında söz ettik. Montevideo Sözleşmesi tasarısına iki Dünya Savaşı arası dönemin siyasi olaylarının yansımalarını görmemiz mümkündür. En fazla da, Sözleşme Latin Amerika ülkeleri ve ABD'nin barış ve güvenlik için işbirliğine hazır olduklarını belirtmesi açısından önem taşımaktadır. Sözleşme, uluslararası hukuk kurallarını oluşturmak ve uluslararası standartları belirlemek için hazırlandı. Sözleşme sonrasında dünyanın barış ve güvenli bir ortama giden yolu, nihayet bulunduğu dair bir kanaat uyandı. Dünyadaki siyasi ve ekonomik koşullar çok ideal olmasa da, Montevideo'daki başarıdan açık biçimde şunu çıkarmamız mümkündür: Devletler uluslararası sistemin yararı için kendi çıkarlarından feragat edebilecek ve gereken önlemleri alabilecek durumdaydı. Bir oluşumun devlet olarak nitelendirilebilmesi koşullarının ortaya konması ve ABD'nin Amerika ülkelerine müdahalesinin engellenmesine yönelik çalışmalar bunun en temel göstergesidir.

Montevideo, uluslararası hukuku derlemiş ve onu uluslararası ilişkilere yeni standartlar getirecek şekilde yapılandırmıştır. Uluslararası hukuka yeni ilkeler getirildi. Bu yeni ilkeler takip edilirken, devletlerin aralarındaki ilişkileri antlaşmalarla yürütülmesi ve bu antlaşmalara bağlılığın sağlanması gereği üzerinde durulmuştur. Bu Konferansın birçok pozitif etkisi olmasına rağmen eksiklikleri de bulunmaktaydı. Devlet olma koşullarını sağlayan sürekli bir nüfusun bulunması, ülke sınırlarının belirginliği, hükümet ve uluslararası ilişkilere girme yeteneğini gerektiren kriterler sınırlı ve yetersizdi. Montevideo Konferansı'ndan sonra devleti tanımlamaya yönelik çalışmalar başarısız oldu. Bugün, uluslararası alanda birçok unsur ortaya çıkmıştır. İnsan hakları, meşruluk, egemenlik ve kendi kaderini belirleyebilme hakkı devlet olmanın önemli unsurlarıdır. Bu açıdan bakıldığında, Montevideo'nun bu konuları düzenleme açısından asgari düzeyde kural koyucu etkisi vardır. Montevideo'nun bir devleti meydana getiren unsurların neler olduğu ve devletin tanınıp tanınmayacağı konularında yapmış olduğu düzenlemeler yeterli düzeyde değildir. Bununla birlikte, Montevideo devlet olma kriterlerini sadece dört unsurla sınırlamasına rağmen, bu unsurlar hakkında detaylı bilgi içermemektedir.

Günümüzde devlet olma kriterleri Montevideo'nun çok ilerisine ulaşmıştır, hem teoride hem de uygulamada devlet daha karmaşık bir durum arz etmektedir. Uluslararası hukuk tarafından bir oluşumun "devlet" olarak nitelendirilebilmesi için gereken zorunlu koşulların yerine getirilmesi gerekir, ancak uluslararası toplum bu koşulları yerine getiren oluşumları devlet olarak tanıması için yeterli görmemektedir. Tanınma konusu hukuki yönünün yanında siyasi yönü ağır basan bir konudur. Bu düşünce, tanımaya ilişkin siyasi bakış açısının uluslararası sistemde barış, güvenlik, düzen ve sürdürülebilirliğin sağlanması açısından önemli bir rol oynamasından kaynaklanmaktadır. Sonuç olarak, Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinin dağılması, Gürcistan-Abhazya krizi ve Kıbrıs sorunu vb. gelişmelerde görüldüğü gibi devletlerin tanınmasına ilişkin olarak yeni standartlar ve düşünce yöntemlerine ihtiyaç olduğunu açıklar. Devletlerin tanınma sürecini iyi anlayabilmek için uluslararası hukuk ile uluslararası ilişkiler arasında var olan ilişkide dengeyi sağlayacak daha iyi bir kurallar bütünü oluşturmak gerekir.

Kaynakça

Kitap ve Makaleler

- AKİPEK , Ömer İ. (1975). Devletler Hukuku. C.2. 2.baskı. Ankara.
- ALEXANDROWICZ- ALEXANDER. Charles Henry (1952). " The Quasi- Juridical Function in Recognition of States and Governments". American Journal of International Law.46(4),ss634.
- AUFRICHT, Hans (1949). " Principles and practices of Recognition by International Organization". American Journal of International Law. 43(4),679.
- BARSH, Russel L (1989). " Ethnocidal Character of The State and International Law".Journal of Ethnic Study. 16 (4), ss.15.

- BECK, Robert and AMBROSIO Thomas (2002). *International Law and The Rise of Nations*. Seven Bridges Press. New York.
- BERDAHI, Clarence A. (1920) "The Power of Recognition". *American Journal of International Law*.14.ss.519.
- BİLSEL, Cemil (1941). *Devletler Hukuku*. C.1. İstanbul.
- BRIGGS, Herbert W. (1940). "Non-Recognition of Title by Conquest And Limitation of Doktrine". *American Society of International Law*. 34(3),114.
- BROWN, Philip Marshall. "Cognition and Recognition". *American Journal of International Law* 47(1),87.
- BROWNLIE, Ian (2003). *Principles of Public International Law*. Sixth Edition. Oxford University Press, Oxford.
- CHIANG, Y. Frank(2000)." State, Sovereignty and Taiwan". *Fordham International Law Journal*. 23(4), ss.669-671.
- CREMADES, Bernardo M. (2004)."Disputes Arising Out of Foreign Direct Investment in Latin America: A New Look at the Calvo Doctrine and Other Jurisdictional Issues". *Dispute Resolution Journal*. May-Jul 2004. http://findarticles.com/p/articles/mi_qa3923/is_200405/ai_n9377090 (28.02.2009).
- ÇELİK, Edip F. (1975). *Milletlerarası Hukuk*.c.1. 3.Baskı.İstanbul.
- DECONDE, Alexander (1951). "Herbert Hoover's Latin-American Policy".*The Hispanic American Historical Review*. 31(4), 704-705.
- GRANT,Thomas D. (1999). *The Recognition of States: Law and Practice in Debate and Evolution*. Westpost Press, London.
- HARIS, D.J. (1991). *Cases and Materials on Internatıal Law*,Forth Edition. Sweet and Maxwell,London.
- HILLGRUBER, Christian (1998). "The Admission New States to The International Community". *European Journal of International Law*, 9(3).
- HILLIER, Tim (1998). *Sourcebook on Public International Law*. Routledge-Cavendish, London.
- JAMES, Alan (1986). *Sovereign Statehood: The Basis International Society*. Allen and Unwin, London.
- JESSUS, Philip(1948). *A modern Law of Nations*. The Macmillan Company Routledge, New York.
- KELSEN, Hans (1941). " Recognition in International Law". *American Journal of International Law* . 35(4),605-617.
- KUNZ, Josef L. (1950). "Critical Remarks on Lauterpacht's Recognition in International Law". *American Journal of International Law* ,44(4),713.
- LÜTEM, İlhan (1959). *Devletler Hukuku Dersleri*. c.1,2.Baskı,Ankara.
- OPPENHEIM, Lassa F.L. (1955). *International Law Treaties*. Green and Co., London, New York, Toronto.
- PAZARCI, Hüseyin (2006). *Uluslararası hukuk*. Turhan Kitabevi, Ankara.
- PEREZ, Jr. Louis A. (1998) . *War of 1898: The United States & Cuba in History & Historiography*. University of North Carolina Press, London.
- RAIC, David (2002). *Statehood and the Law of Self-Determination*. Kluwer Law International, The Hague.
- ROTH, Brad R. (1999). *Governmental Illegitimacy in International Law*. Clarendon Pres, Oxford.
- SANDER, Oral (1989). *Siyasi Tarih; İkçağlardan – 1918'e.İmge Kitabevi, Ankara*.
- SCOTT, James Brown (1934). " The Seventh International Conference on American States". *American Journal of International Law* ,28 (2),219-230.
- SÖNMEZOĞLU, Faruk (1995). *Uluslararası Dış Politika ve Dış Politika Analizi*.2. Baskı. Filiz Kitabevi, İstanbul.
- TING, Eric – HUANG Lun (2003). "The Modern Concept of Sovereignty, Statehood and Recognition: A Case Study of Taiwan". *New York International Law Review*. 16(1),125.
- TOLUNER, Sevin (2004). "Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin Milletlerarası Hukuki Statüsü, Milletlerarası Hukuk Açısından Türkiye'nin Bazı Dış Politika Sorunları.2.Baskı. Beta Yayınları, İstanbul.
- WALDOCK, Humphery (1962). "General Course on Public International Law". *Recueil Des Cours*.106 (2):149.
- WILLIAMS, John Fischer (1934). " Some Thoughts on the Doktrine of Recognition in International Law". *Harvard Law Review*, 47(5),779.
- WRIGHT, Quincy (1950). " Some Thoughts About Recognition". *American Journal of International Law*,44(3),25.

Belgeler

International Law Commission Yearbook (1949),175.

International Law Commission Yearbook (1956), Vol. II, s.107

Report Of International Law Commission, Covering its First Session, April 12-June 9,1949, American Journal of International Law, 44,1-21.

Statment made by chairman mr. Manley o. Hudson (1949),5. meeting Tuesday 19 April 1949, Yearbook of The International Law Comission (ILC),37.

Supplement (1928): Codification of International Law, American Journal of International Law,.22(1),234-237.

Supplement 185 (1936), American Journal of International Law,30(1),30.

The Montevideo Convention (1934) , Supplement,. American Journal of International Law, 28(1),75.

Uluslararası Uyuşmazlıkların Çözümüne İlişkin Andlaşma metni için bkz.<http://www.yale.edu/lawweb/avalon/lawofwar/hague01.htm#art> (11.03.2009).

United Nations Doc.A/925 para. 16 GOAR, 1949, 4. Session, Suppl. No. 10.
